

Lucernafilm s. r. o. (1912–1955)

Společnosti Lucernafilm náleží v dějinách české kinematografie významné místo. Nově zpřístupněný archivní fond (29 kantonů, 21 úředních knih, 8 razítek) sice neobsahuje mnoho dokumentů z období počátků společnosti,¹⁾ zato však nabízí řadu až detailních informací o činnosti společnosti z konce let třicátých, o obtížném vyrovnávání se s dobou německé okupace nebo o chaoticky řízené likvidaci po roce 1945.

Pod názvem Lucerna-film s. r. o. vznikla společnost již 13. června 1912.²⁾ Kmenový kapitál složili Václav Havel, Richard Baláš a Emilie Havlová – každý z podílníků složil 10 tisíc K. Počátkem roku 1914 koupil V. Havel technické vybavení firmy Kinofa s. s. r. o. a v září začal Lucerna-film vyrábět reportážní filmy – např. *POVODEŇ V PRAZE*, *HRAD PERŠTÝN*, *SVÁTEK VÁLEČNÝCH INVALIDŮ V PRAZE*. Ředitelem firmy byl od roku 1917 Miloš Havel. Dne 28. ledna 1918 postoupil Václav Havel svůj podíl Karlu Deglovi, Emilie Havlová Miloši Havlovi a původní ředitel Baláš Václavu M. Havlovi. V témže roce do společnosti přistoupil ještě JUDr. Emanuel Degl a název společnosti byl pozměněn na Lucernafilm. Koncem téhož roku však firma svou činnost „pozastavila“; výrobní zařízení odkoupili bratři Deglové – společně s rozpracovanými filmy *O DĚVČICU* (1918) a *STAVITEL CHRÁMU* (1919). Z iniciativy Miloše Havla „obnovuje“ Lucernafilm (dále jen LF) svou činnost v roce 1937, kmenový kapitál je přerozdělen. Na rychle rostoucí výrobu filmů si společnost zpočátku obstarávala půjčky. Na rozdíl od jiných velkých produkčních a distribučních společností byl LF až do znárodnění v roce 1945 rodinným podnikem, do roku 1940 byl sesterskou společností firmy A-B, filmová továrna a. s., v jejichž ateliérech mohl LF vyrábět filmy ve své produkci.

Ekonomicky úspěšnou spoluprací obou společností přerušila německá okupace: A-B uchvátila německá firma Cautio Treuhand GmbH.³⁾ V průběhu existence Protektorátu Čechy a Morava zůstaly nakonec Lucernafilm a Nationalfilm jedinými českými filmovými společnostmi, které směly vyrábět filmy. Od zaniklých, vesměs „neárijských“ filmových společností převzal LF množství zkušených pracovníků. Během válečných let měl LF okolo stovky kmenových zaměstnanců a několik desítek stálých spolupracovníků. Všechny – zejména pak „literární spolupracovníky“ – tak LF chránil před tzv. totálním nasazením, vděk za tuto ochranu po roce 1945 účinně projevil jen Vítězslav Nezval. V době existence protektorátu Čechy a Morava pracovalo v LF jen pět „říšských“ státních příslušníků a nikdo z nich nezastával vedoucí funkci.

Společnost se členila na oddělení výroby s dramaturgií a půjčovnu s připojenými sklady. Faktickým šéfem byl po celou dobu Miloš Havel (formálně spolu s ing. V. Havlem, druhým členem před-

1) Viz Národní filmový archiv (dále jen NFA), f. Lucernafilm s. r. o. (dále jen LF), k. 1, inv. č. 1–13.

2) NFA, f. LF, k. 1, inv. č. 1.

3) Podrobně viz Petr B e d n a ř í k, *Arizace české kinematografie*. Praha: Nakladatelství Karolinum 2003, s. 39–57.

sednictva). V různých dokumentech se ale M. Havel ještě objevuje jako prokurista, šéf výroby, redaktor a pak i vedoucí kanceláře dramaturgie. Titulárně byl ředitelem od roku 1937 Vilém Brož (od roku 1930 šéf podniků Lucerna). K roku 1940 je jako ředitel uváděn Zdeněk Reimann, v téže roce je ředitelem výroby Oldřich Papež, v roce 1944 jej vystřídal JUDr. J. V. Rychlík.

Od znárodnění v roce 1945⁴⁾ přestala společnost fungovat jako „výdělečně činný podnik“ ve smyslu § 68, odst. 2 zákona o přímých daních.⁵⁾ Během let 1945–1946 LF postupně předal všechn svůj majetek státu prostřednictvím zmocněnců pro správu filmových výroben. V létě 1949 se Miloš Havel neúspěšně pokusil o emigraci a byl uvězněn. Na základě této skutečnosti bylo dekretem ministerstva informací a osvěty ze dne 30. září 1949 (č. j. 18.955/49) konstatováno, že „majitel [...] se o likvidaci nestará“ a LF byl prohlášen za „firmu opuštěnou“.⁶⁾ Ve funkci národních správců se postupně vystřídali JUDr. Karel Myška, Dr. Václav Šefrna a nakonec Dr. Karel Šercl, jenž do funkce nastoupil v srpnu 1958. De iure však LF zanikl rozhodnutím Okresního soudu v Praze II. ze dne 6. června 1950.

Dokumenty z činnosti LF se nedochovaly v úplnosti, hlavní zájem byl v průběhu likvidace společnosti věnován uchování účetních dokladů. I navzdory této skutečnosti umožňují dochované účetní dokumenty podrobné studium práce dramaturgie v době existence protektorátu Čechy a Morava – hledání námětů, obtíže s německým dozorem apod.⁷⁾ Bohatě dokumentována je výroba filmů z období existence protektorátu Čechy a Morava,⁸⁾ badatelské pozornosti by neměly uniknout dokumenty k nedokončenému aktivistickému filmu KNÍŽE VÁCLAV.⁹⁾ Hospodaření LF dokládají roční bilance,¹⁰⁾ ve fondu jsou dochovány dokumenty obsahující náklady produkce na jednotlivé filmy¹¹⁾ a výnosy jejich exploatace.¹²⁾ Vyčísleny jsou i škody, které LF vznikly po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava – např. okamžitým zákazem promítání některých filmů apod.¹³⁾ Důležitý zdroj informací z personální oblasti představují dochované kartotéky zaměstnanců výroby (celkem 72 osob) a zaměstnanců půjčovny (celkem 52 osob).¹⁴⁾ Kartotéky obsahují řadu údajů o vedoucích či řadových pracovnících společnosti, včetně údajů o jejich finančním ohodnocení. Své karty zde mají mj. Jiří Brdečka, Vilém Brož, František Čáp, Gina Hašler, Vladimír Slavínský či Jan Zázvorka. Některé karty obsahují i zajímavé slovní hodnocení předností jednotlivých pracovníků.¹⁵⁾

Na badatelské využití čekají záznamy o exportu filmů LF do zahraničí prostřednictvím německého Transitfilmu (1942–1945).¹⁶⁾ Do kategorie archiválií byl zařazen i výběr z pokladních a účetních dokladů, kterým v archivnictví zpravidla nebývá přisuzována trvalá hodnota; v případě LF však svědčí o zajímavých reáliích protektorátní kinematografie, mj. o jednorázových výplatách

4) Viz Dekret prezidenta republiky č. 50/1945 Sb., o opatřeních v oblasti filmu.

5) NFA, f. LF, k. 29, inv. č. 181.

6) Tamtéž, k. 2, inv. č. 36.

7) Tamtéž, k. 10, inv. č. 77–85.

8) Tamtéž, k. 4–9, inv. č. 52–76.

9) Tamtéž, k. 4, inv. č. 56; k. 6, inv. č. 65; k. 7, inv. č. 69; k. 9, inv. č. 71; k. 27, inv. č. 153.

10) Tamtéž, k. 19, inv. č. 105–113; k. 20, inv. č. 114–122.

11) Tamtéž, k. 6, inv. č. 64–68; k. 7 a 8, inv. č. 69; k. 8, inv. č. 70; k. 9, inv. č. 71–75.

12) Tamtéž, k. 11, inv. č. 91.

13) Tamtéž, k. 12, inv. č. 92.

14) Tamtéž, k. 26, inv. č. 139, 140.

15) Na kartě Vladimíra Slavínského je uvedena následující výstižná charakteristika: „Bohem nadán korespondovati ve svém uměleckém projevu s nejnižší vrstvou lidu.“ NFA, f. LF, k. 26, inv. č. 140.

16) NFA, f. LF, k. 17, inv. č. 102; k. 18, inv. č. 103, 104.

tvůrčích pracovníků „na ruku“, o natáčení událostí revolučních dnů v Praze v květnu 1945 i o „pohoštění ve dnech revolučních“.¹⁷⁾

Dokumenty zachycující styk s jednotlivými biografi¹⁸⁾ společně s další korespondencí dokládají dobové potíže způsobené válkou: výpadky elektrického proudu, zhoršující se železniční přepravu filmů atd.

Jako celek poskytuje fond svědectví o dusivém a vyděračském ovlivňování práce LF německými úřady v protektorátní éře a rovněž o chaotickém způsobu přejímání společnosti a následné likvidaci po znárodnění kinematografie v srpnu 1945. Fond představuje rovněž jeden ze základních pramenů k dějinám českého filmového průmyslu. Ucelený obraz o dějinách LF a působení Miloše Havla může ovšem vzniknout až studiem dalších archivních fondů a pamětnické literatury.¹⁹⁾ Fond může důležitými detaily rovněž doplnit i biografie řady českých spisovatelů a spisovatelek.

J i n d ř i c h S c h w i p p e l – T o m á š L a c h m a n

17) Tamtéž, k. 22, inv. č. 130, 131; k. 23, inv. č. 132, 133; k. 24, inv. č. 134–136.

18) Tamtéž, k. 12, inv. č. 93–95.

19) Nejrozsáhlejší výčet pramenů a literatury viz Jiří H o r n í č e k , *Miloš Havel a český filmový průmysl*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy 2000 (diplomová práce). Dále viz např. Ivan J a k u b e c , Ekonomické pozadí podnikání bratrů Havlových ve třicátých letech 20. století. *Iluminace* 18, 2006, č. 4, s. 155–157.